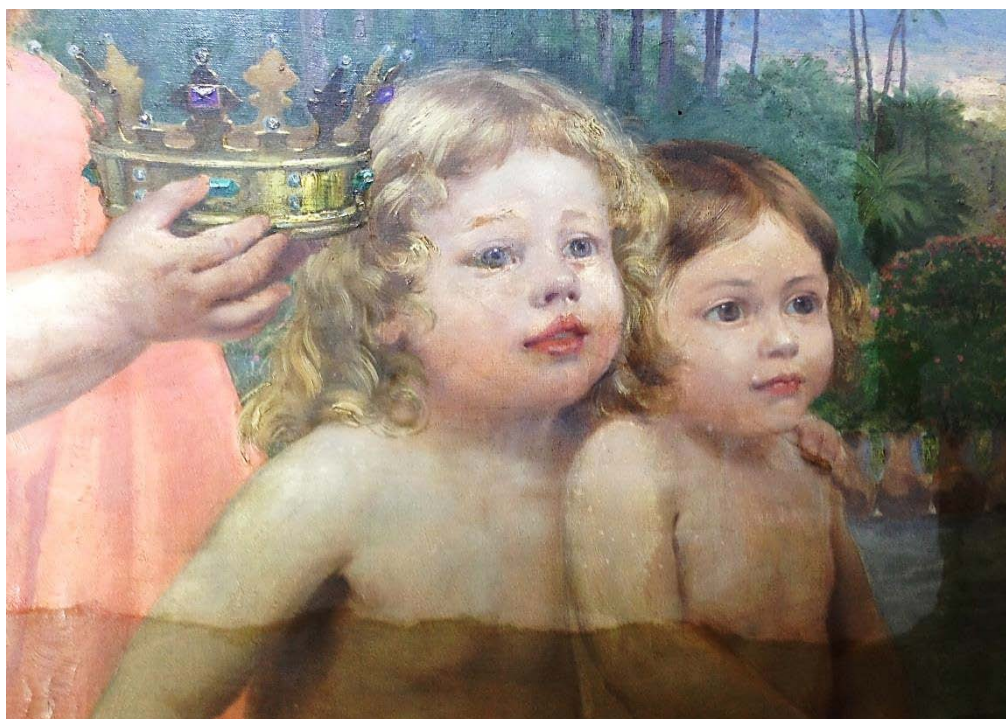

«ET DIGT OM DØDEN»

Konservering av Christian Skredsvigs maleri i Frogner kirke

Jernæs, Nina Kjølse

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel «Et digt om døden» Konservering av Christian Skredsvigs maleri i Frogner kirke	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 101/2017	Publiseringsdato 29.9.2017
	Prosjektnummer 1021125	Oppdragstidspunkt September 2017
	Forsidebilde Detalj av maleriet under rensing. Foto: NIKU	
Forfatter(e) Jernæs, Nina Kjølseen	Sider 20	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Konservering	

Prosjektleder Nina Kjølseen Jernæs
Prosjektmedarbeider(e) Hanne M. Kempton
Kvalitetssikrer Ellen Hole

Oppdragsgiver(e) Kirkelig fellelsråd i Oslo
--

<p>Sammendrag</p> <p>I forbindelse med Frogner kirkes rehabilitering, ønsket Kirkelig fellelsråd i Oslo å konservere maleriet «Et digt om døden» malt av Christian Skredsvig. Maleriet ble malt i 1900 og kom til Frogner kirke da den sto ferdig i 1907. Ved tilstandsundersøkelsen utført av NIKU i juni 2017 ble det konstatert at maleriet hadde dårlig tilstand. Det var løs maling på lerret, samt løs grundering med forgylling på pynterammen. Alle flater var svært skitne og i tillegg hadde maleriet en eldet, gulbrun ferniss. Maleri og ramme ble i september 2017 behandlet av NIKU. Løs maling ble festet, alle flater ble rensset, maleriet ble refernissert og skjemmende skader på maleri og pynteramme ble retusjert.</p>
--

Emneord Konservering, kirkekunst, Skredsvig, unionstiden 1900-tallet

Avdelingsleder

Ellen Hole

Nøkkelinformasjon

Bygning	Frogner kirke, Bygdøy allé 36, 0265 Oslo
Topografisk nummer	A 1
Vernestatus på bygg	Listeført
Bestiller	Kirkelig fellesråd i Oslo
Kontaktperson ved bestiller	Otto H. Berg
Eier og bruker av bygget	Kirkelig fellesråd i Oslo
Kontaktperson(er) ved bygningen	Thomas Ekeberg Andersen (Daglig leder Frogner og Bygdøy menigheter) /Jan Erik Thorsen (Prosjektforvaltning AS)
Gjenstand som har behov for konserveringsbehandling	Maleri av Chr. Skredsvig, montert på vestvegg på galleriet mot nord
Målsetning for rapporten	Dokumentasjon av konserveringsarbeidet som ble utført i perioden 4.-15. 9. 2017

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn og formål med prosjektet	5
1.1	Kort om Skredsvig og bakgrunn for maleriets motiv.....	5
2	Beskrivelse av maleri og pynteramme	6
3	Maleteknikk og materialer	7
3.1	Maleri	7
3.2	Pynteramme	9
4	Kunstverkets tilstand før konservering	9
4.1	Tilstand på maleriet.....	9
4.2	Tilstand på pynterammen august 2017.....	10
5	Utført konservering september 2017.....	11
5.1	Maleriet	11
5.1.1	Konsolidering.....	11
5.1.2	Rensing	11
5.1.3	Fernisering og retusjering.....	13
5.2	Pynterammen.....	14
5.2.1	Konsolidering.....	14
5.2.2	Rensing	14
5.2.3	Retusjering.....	14
6	Videre bevaring	14
7	Litteratur og arkivalia	15
8	Vedlegg	16
8.1	Vedlegg 1 Helopptak før og etter konservering 2017	16
8.2	Vedlegg 2 Markering av konsoliderte områder grunnet løs maling.....	17
8.3	Vedlegg 3 Markering av retusjerte områder.....	17
8.4	Vedlegg 4 Materialliste.....	18

1 Bakgrunn og formål med prosjektet

Kirkelig fellesråd i Oslo henvendte seg til NIKU angående ønske om en befaring til Frogner kirke, Bygdøy allé 36, Oslo. Grunnet den pågående rehabiliteringen av kirken var det ønskelig at NIKU uttalte seg om Christian Skredsvig sitt maleri «Et digt om døden» med hensyn på oppheng og tilstand (figur 1). Maleriet er montert på nordgalleriets vestvegg over døren. NIKU besiktiget maleriet den 9.6.2017, og leverte i etterkant en kort tilstandsrapport med anbefalt konserveringsarbeid (Jernæs 2017).

Konservering av maleriet ble utført av malerikonservatorer fra NIKU i august 2017. Formålet med prosjektet var å stabilisere malinglaget med å feste løs maling på maleri og pynteramme, rense alle overflater og retusjere skjemmende skader.

1.1 Kort om Skredsvig og bakgrunn for maleriets motiv

Christian Skredsvig ble født på Modum i 1854, og 15 år gammel fikk han friplass på J. F. Eckersbergs malerskole i Christiania. Han reiste videre og skolerte seg innenfor tegne- og malekunst på ulike akademier i Danmark. Han bodde i Paris og München, utviklet seg innen natur- dyr- og landskapsmaleri og tilpasset seg rask den nye realismen. Han ble gift med Maggie Plahte og de var bosatt i Paris. Etter en tur hjem til Norge i 1884 døde Daisy, deres eneste barn. Det var en hendelse som skulle prege ham resten av livet (Norsk biografisk leksikon: 2017) Det er skrevet i E. Werenskiolds memoarer at Daisy fikk bronkitt som gikk over til en lungebetennelse: Ifølge Werenskiold sa legen [...] *at barnet ikke kunde leve og at det var best å gjøre ende på dets lidelser. Så gav han ungen et sterkt sovemiddel og hun døde* (Reed Thomsen 1995: 76).¹

Figur 1 Maleriet "Et digt om døden", etter konservering 2017

¹ I boken til Reed Thomsen (1995) står ytterligere info om den spesielle avgjørelsen til Dr. Munthe, s. 76-81.

Etter skilsmissen i 1898 flyttet Skredsvig til Hagan som i dag er kunstnerhjemmet åpent for publikum (Skredsvig 2017). Her stiftet han ny familie, og malte to symbolistiske verk som begge handler om datterens død; «Et digt om døden» og «Et digt om livet» (Norsk biografisk leksikon: 2017). I årene 1899-1900 arbeidet Skredsvig med «et digt om døden», som ifølge Lind (2010: 41) ble sett på av Skredsvig selv som ett av hans hovedverk. Ut fra en av skissene som finnes på Glomdalsmuseet, kan man anta at Skredsvig selv har utformet maleriets pynteramme (figur 2). Sammen utgjør de et «Gesamtkunstwerk» og ramme og maleri sidestilles derfor når det gjelder viktighet og videre bevaring. Maleriet var utstilt i Drammen og i Åmot på Breidablikk i 1900 (Lind 2010: 41-42). Maleriet forsaket langvarig strid [forf.: uvisst hva som har skjedd], men ble til slutt innkjøpt av Frogner kirke (Norsk biografisk leksikon: 2017).

Figur 2 Komposisjonsskisse til maleriet. Eies av Stiftelsen Glomdalsmuseet. Inventarnr. GM_EKK.178

Figur 3 Forstudie av ridderen i maleriet. Eies av Glomdalsmuseet. Inventarnr. GM_EKK.069

2 Beskrivelse av maleri og pynteramme

På maleriets høyre side sørger et foreldrepar foran deres barns gravplass. Kirken er synlig bak trærne på deres venstre side. Far strekker sin hånd ut mot en ridder i rustning som holder en hodeskalle. Ridderen er malt midt i lerretet, og figuren deles av pynterammens vertikale list som deler maleriet i to deler; den sørgende, mørke siden til høyre og den lyse, håpefulle siden til venstre. Ridderen henvender seg til den lille jenta som føres mot Kristus og fire barn. I bakgrunnen skimtes en murby med eksotisk beplantning i bildets venstre side. Den lille jenta bærer et slør (mulig likklede, ref. beskrivelse av forstudie av ridderen utført av Glomdalsmuseet) med blomster, og skal symbolisere Daisy.

Pynterammen har søylelignende detaljer på kortsidene. Rammen deler maleriet inn i to deler ved en vertikal labank formet som et sverd. Sverdets spiss treffer hjertet som er skåret ut i nedre midtdel, mens håndtaket i øvre del er utformet som en kvinneskikkelse (figur 4). To buer øverst rammer inn hvert maleri, her er det volutter og fint utskårede detaljer. En putti med vinger sees i øvre del av hver bue. På kortsidene, inn mot maleriet sees også vertikaldelt halvpart av sverdet, som har sin spiss ned

mot to halve hjerter. Rammen symboliserer både smerte og kjærlighet. På midten av den nedre rammelisten er en plakett hvor det er malt i sort og rødt: *Et digt om døden. Motto: Vor lille datter gik i dag hjem til Jesus, 2 aar 3 maaneder gammel.*

Figur 4 Detalj fra rammens midtdeler

3 Maleteknikk og materialer

3.1 Maleri

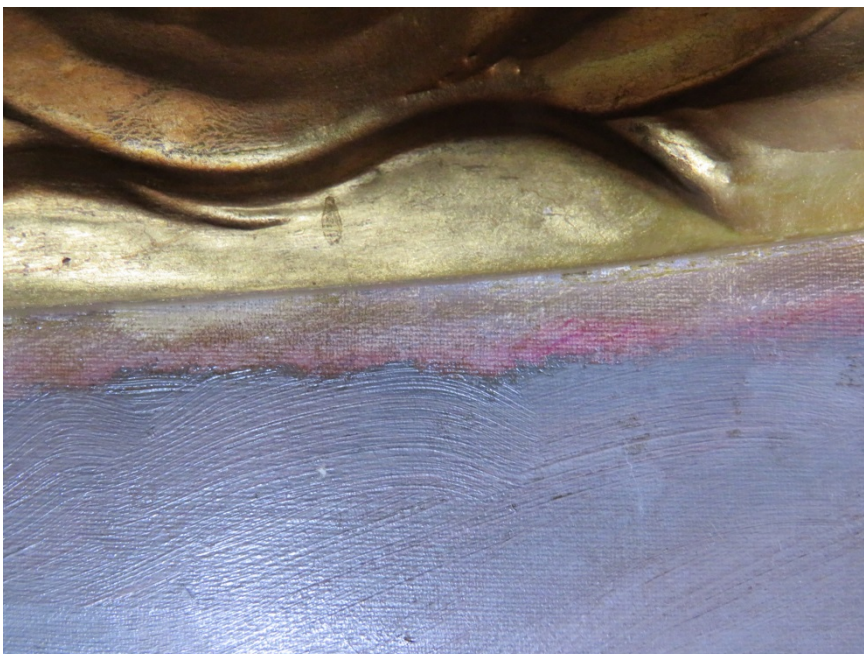
Maleriet er malt med olje på lerret. De to motivene er malt på en stor lerretsdug, kun visuelt delt i to på grunn av pynterammens vertikale rammeliste. Lerretet er tynt vevd, trolig laget av lin. Malingen er påført med lokale variasjoner og det er tydelig at kunstneren har aktivt brukt ulike påføringsteknikker for å oppnå spesielle effekter. Som eksempel er detaljer i ridderens brystning svært tynt malt, og gir en effekt som kan minne om metall, der den hvite grunderingen skinner gjennom malings sjiktet. Malingen er tykkere påført i det blå området til høyre for hodeskallen, og han har kan ha brukt en butt gjenstand (baksiden av penselen?) for å lage bølgemønstre i strukturen (figur 5). Ytterligere andre pastose strøk sees i nedre del av maleriet, som er gresset i forgrunnen. Tynne malinglag over hverandre skaper en lageffekt også i himmelpartiet, spesielt i høyre del av maleriet (figur 6).

Det er gjort noen endringer i maleriet etter montering i rammen. Det er en umalt lerretskant mellom malt motiv og øvre rammekant, og noen har malt en stripe med en justert farge for å dekke dette hvite grunderingsområdet. I tillegg er det malt noen detaljer på barnas karnasjon som trolig er utført senere enn maleriet. Det ser ut til at det er en annen glans på malingen, og en farge som bedre matchet en gulnet ferniss enn et nymalt motiv. Siden det er syv år mellom maleriets tilblivelse og innkjøp av Frogner kirke, kan det hende av Skredsvig selv gjorde disse justeringene ved montering i

kirken.² Siden disse justeringene ikke var løselige i løsemiddel, er det trolig utført med oljemaling (figur 8a).

Figur 5 Eksempel på at Skredsvig bevisst manipulerte overflaten for å få frem ulike effekter. Hodeskallen har kun en tynn vask av brunsort maling, den hvite grunderingen skinner gjennom. «Stråler» fra hodeskallen i blått er malt med pastose strøk.

Figur 6 Detalj fra øvre lerretskant, høyre side. Her sees en underliggende, tynt malt rosa bunn, med himmelfargen over

² Endringer kunstner selv utfører kalles *pentimenti*. Maleriet var på flere utstillinger i perioden 1900-1907, så det kan tenkes at Skredsvig justerte noen detaljer da det endelig fikk en fast plass i Frogner kirke (Lind 2010: 41).

3.2 Pynteramme

Pynterammen er satt sammen av trebord, de er grundert med en tykk krittgrundering som er underlaget for bladforyllingen.

4 Kunstverkets tilstand før konservering

Maleriets lysmål er 240 cm i høyden, høyre side av lerretet er 226 cm bredt, mens venstre side av lerretet måler 228 cm.

4.1 Tilstand på maleriet

Lerretet har en tilfredsstillende oppspenning, dog noe slakt. Det er ingen store ujevnheter annet enn ved noen kanter mot pynterammen der noen mindre bulker er synlige (som f.eks i høyre lerrets øvre høyre kant). Lerretet er nedbrutt i oppspenningskanten på nedre del, høyre side. Lerretet har likevel en tilfredsstillende tilstand og det anbefales ikke å gjøre noe med oppspenning eller lerretsforsterkning.

Det var stedvis løs maling på maleriet, med to ulike årsaker. Det var løs maling grunnet en tidligere vannlekkasje. Dette var i et vertikalt område på høyre lerrets høyre side, som målte rundt 15 cm i bredde, og ca 200 cm lengde fra topp til bunn (se vedlegg 2 for merking av konsolidert maling). Dette samsvarte med opplysninger om at det tidligere har vært en vannlekkasje i hjørnet mellom vest- og nordvegg. Malingen hadde ryggformede oppskallinger som falt av ved berøring. Dette har oppstått fordi lerretet under har krympet og ga mindre plass til malingen.

Den andre årsaken til løs maling på maleriet er bevegelse i lerretet. Ved nedre rammekant på maleriets venstre side var det områder der lerretet har noe sig og mindre buler ved oppspenningskanten (figur 7).

Figur 7 Eksempel på løs maling til venstre for midtdeleren, ned mot rammekanten

De mulige *pentimenti* (endringer som en kunstner selv har utført), har trolig endret seg med tiden. Endringer/ overmalinger utført i karnasjonsområdene har gulnet og mørknet, og fremsto som «flekke» på barnas hud (figur 8a, b). Den gang de ble malt har de sannsynligvis matchet en gulnet eller tilsmusset ferniss og flatene har fremstått homogent.

Figur 8a Her er eksempler på endringer som trolig er påført etter overflaten har rukket å bli skitten. Her sees øvre billedkant, høyre side.

8b Flere «fleckete» eldre retusjer (foto tatt etter fernissrens)

Det er tegn til at maleriet har vært sammenrullet kort tid etter at maleriet var ferdig malt. Det sees ved at det i de pastose strøkene er noe trykket og sammenklemt. Oljemaling i tykke lag brukes svært lang tid på å bli gjennomtørr. Derfor kan malinglaget bli påvirket når for eksempel maleriet har blitt rullet sammen for transport til utstillingen i Drammen samme år som det var ferdig malt.³

Over malinglaget var det en ujevnt påført ferniss i tynne strøk. Denne fernissen hadde oksidert med tiden og blitt gulbrun. Dette forskjov fargepaletten i maleriet og gjorde de lyse partiene mørkere og ga dem et gulstikk, mens de mørke områdene ble enda mørkere.

Over fernissen hadde det samlet seg et lag med sot, støv og smuss fra bymiljøet. Skittlaget forstyrret maleriets farger ytterligere, og dempet alle kontraster. I tillegg var det rennmerker som fremsto som mørke vertikale linjer på overflaten.

NIKU ble opplyst om at det trolig ble gjort renssetester av ferniss rundt 2007, i anledning kirkens 100-årsjubileum. Det ble ikke utført noen rens av maleriet i denne perioden, og før konservering 2017 stod maleriet med disse renssetester.⁴

4.2 Tilstand på pynterammen august 2017

Under arbeidet i august 2017 ble det tydelig at krittgrunderingen på pynterammen hadde sprukket opp og omkringliggende områder var løse. En mulig årsak til løse deler og avskallingene er bevegelser i treverket som gjør at grunderingen sprekker opp i skjøtene, samt noen mekaniske skader forårsaket av utilsiktet støt og slag. De hvite flekkene ned til grunderingen var skjemmende fra

³ Maleriet var på utstilling i Drammen i 1900 (Lind 2010: 41).

⁴ Det er ikke funnet noen rapport om dette.

betrakningsavstand. Overflaten hadde i likhet med maleriet, et lag med sort sot, støv og smuss forårsaket av det nære bymiljøet. Noen rennmerker fra tidligere fernisspåføring var synlig i rammens nedre del. De var noe mørke og mer glansfulle enn resten av forgyllingen.

5 Utført konservering september 2017

Konserveringsarbeidet ble utført fra stillas i kirken i perioden 4.-15.8.2017. Se vedlegg 4 for benyttede materialer.

5.1 Maleriet

5.1.1 Konsolidering

For å feste løs maling ble lim påført mellom malinglag og lerret ved hjelp av en spisspensel. Etter limet fikk trekke noe inn i strukturen, ble malingen lagt ned ved hjelp av lokal varme og press (figur 9).

Figur 9a Løs maling, venstre side ned mot rammekant

9b Etter konsolidering og etter fernissrens

5.1.2 Rensing

Ved rensing av sot og smuss på maleriet ble det benyttet en to-trinnsprosess. Først ble sot og støv rensert bort med et vandig rensmiddel, så ble fernissen rensert med en løsemiddelblanding (figur 10). Det var stedvis vanskelige områder å rense grunnet tynne malinglag. I tillegg er noen pigmenter (særlig jordpigmenter) som kan løse seg ved rensing av fernissen, noe som var tilfelle også her. Derfor ble det rensert i flere omganger der overflaten fikk tørke helt mellom hver gang, slik at man har bedre kontroll på løsemiddelets inntrengningsdybde.

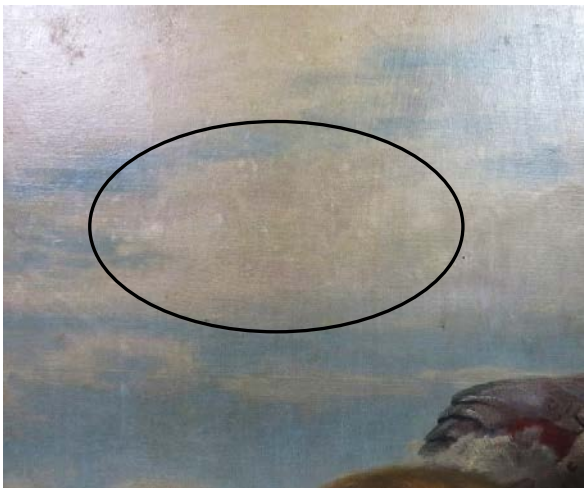

Figur 10a Maleriets høyre side, halvveis renset

10b Maleriets venstre side halvveis renset

Under renseprosessen kom det frem hvite prikker i overflaten, særlig i venstre side, i blå og karnasjonsfargede (hudfargede) områder. Prikkene var også synlige under den mørke fernissen før rensing, men de var noe vanskeligere å se (foto 11). Det er mulig dette er et fenomen fra Skredsvigs maleteknikk og materialbruk, muligens kombinasjon av sinkhvit og ferniss.⁵ For å si dette med sikkerhet, må det imidlertid utføres en pigmentanalyse sammen med videre undersøkelser.⁶

Figur 11a Prikkene er synlige før rensingen, men de kom enda tydeligere frem etter fernissrens

11b Prikker i malinglaget etter fernissrens

⁵ Lignende problemer beskrives her: Poli, Tommaso & Anna, Piccirillo & Zoccali, Alessia & Conti, C & Nervo, Mauro & Chiantore, Oscar, 2014: "The role of zinc white pigment on the degradation of shellac resin in artworks. Polymer Degradation and Stability." 102. 10.1016/j.polyimdegradstab.2014.01.026.

⁶ Pigmentbestemmelse kan utføres som en ikke destruktiv analysemetode ved hjelp av et portabelt, håndholdt røntgenfluorescensapparat (XRF).

5.1.3 Fernisering og retusjering

Etter malingsoverflaten har blitt renset for ferniss, er den matt og det er behov for å påføre en ny ferniss for å mette opp fargene og gi dybde til motivet. Valget av ferniss falt på en naturlig harpiks lik den gamle som ble renset bort. Her er løselighetsegenskapene godt kjent, og det er en trygghet for fremtidige konserveringsarbeid. To ulike fernisstester ble påført for å avgjøre passende glans, dammarferniss 15 % og 20 %. Glans kan være utfordrende å bestemme når maleriets belysning ikke er gitt. Derfor falt valget på dammarferniss 20 % som ga et jevnere påføringsresultat, i tillegg til en tilfredsstillende glans. Fernissen ble påført med bred pensel.

Maleriet ble retusjert i områder hvor malingen hadde falt av (figur 12). Det ble benyttet normalretusjer som vil si at på betrakteravstand er ikke det retusjerte området synlig, men ved nærmere øyesyn så kan man se at det er malt inn i et skadeområde.

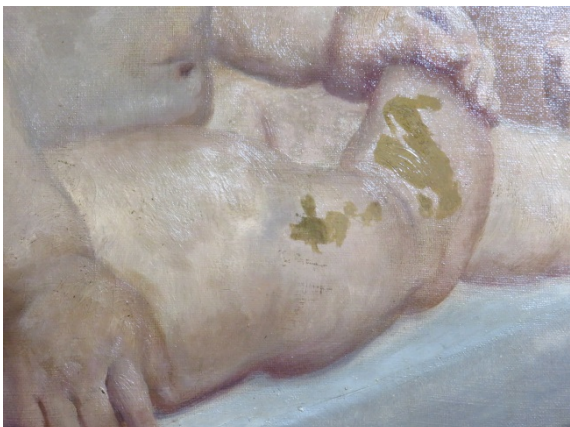
Det er tidligere nevnt at det er mulig Skredsvig selv justerte noen detaljer i maleriet, og særlig synlig var de gule og mørknede områdene på barnas karnasjon og ett område i himmelpartiet. De var forstyrrende fra betrakteravstand, og ga et flekkete utseende. De mest skjemmende områdene ble derfor retusjert for å dempe fargen (figur 13). Ved en eventuell fremtidig rensing av maleriet vil disse retusjene løse seg.⁷ Se vedlegg 3 for retusjerte områder.

Figur 12a Område med tidligere vannskade, før retusjering

12b Samme område etter retusjering

Figur 13a Misfargede *pentimenti*/ retusjer før retusjering 2017

13b Samme område etter retusjering

⁷ Lysstabile pigmenter ble benyttet til retusjeringen: titanhvitt, lampesort, prøysserblå, kadmiumorange, kadmiumgul.

5.2 Pynterammen

5.2.1 Konsolidering

Løse deler av grundering og forgylling på rammen ble limt fast ved å påføre lim med en spisspensel mellom løst flak og underlaget. Ved hjelp av litt press fikk de løse delene god vedheft.

5.2.2 Rensing

Rammen ble rensset for sot og smuss ved å tørrense med en myk svamp (figur 14). I områder der det ikke var mulig å komme til med svamp, ble det benyttet White Spirit på en viklepinne med bomull. Rennermerker fra tidligere fernisspåføring ble forsøkt rensset med etanol, men det var utfordrende å få til et jevnt rensresultat. Derfor ble kun de mest synlige rennermerkene rensset bort slik at utseende ble mer helhetlig.

Figur 14 Detalj under rensing av rammen. Høyre side for hjertet er ikke rensset, venstre side er rensset

5.2.3 Retusjering

Til retusjering av rammen ble det benyttet en harpiksholdig maling blandet med ferniss for å gi riktig glans som kunne matche forgyllingen. Lysstabile pigmenter ble benyttet for å gi retusjene riktige farge uten av gull ble benyttet.⁸ Se vedlegg 3 for retusjerte områder.

6 Videre bevaring

Dersom det skal utføres ytterligere rehabiliteringsarbeid i kirken, må maleriet dekkes til nøye slik at det ikke kommer støv og smuss på overflaten.

Maleriet er utfordrende å lyssette da det er lite lys på galleriet, det eneste som er der i dag er sidelys fra lampettene som gir varmt lys med lav Kelvin (K). Direkte belysning fører til gjenskinn i overflaten og det blir vanskelig å lese motivet. Maleriets fargebruk på høyre side er mye mørkere enn i venstre

⁸ Maimeri maling med pigmentene titanhvitt, elfenbensort, kadmiumgul og kadmium mellomrød.

del, dette vil forhåpentligvis en god lyssetting kunne kompensere for. Det bør tas hensyn til overflatens glansgrad når man bestemmer nye lyskilder.

En bør være forsiktig med støvrens av rammen. Ved bruk av mikrofiberklut kan man risikere at det løsner ytterligere grundering med forgylling av pynterammen.

7 Litteratur og arkivalia

Jernæs, N.K. 2017: Notat fra befarings i Frogner kirke, tilstand og anbefalte tiltak, maleri av Skredsvig. NIKU ref. 383/568/17/EHO, datert 15.6.2017, 2 s.

Lind, A. 2010: «Christian Skredsvig og Modum», i J. Mamen, E. Diesen, A.H. Fure, A. Lind, K. Nordli *Gamle Modum. Årsskrift for Modum Historielag 2010. 25. årgang*. Vikersund: Modum Historielag, s. 29-45

Reed Thomsen, I. 1995: *Chr. Skredsvig*. Oslo: Grøndahl Dreyer

Nettsider

Norsk biografisk leksikon: 2017: https://nbl.snl.no/Christian_Skredsvig [Lesedato 26.9.2017]

Glomdalsmuseet: Forstudie, ridder: <https://digitaltmuseum.no/021045504856/et-dikt-om-doden>

Glomdalsmuseet: Skisse: <https://digitaltmuseum.no/021045504888/forstudie-et-digt-om-doden>

Skredsvig 2017: <http://www.skredsvig.no/> Hagan. Chr. Skredsvigs kunstnerhjem åpent for publikum

8 Vedlegg

8.1 Vedlegg 1 Helopptak før og etter konservering 2017

8.2 Vedlegg 2 Markering av konsoliderte områder grunnet løs maling

8.3 Vedlegg 3 Markering av retusjerte områder

8.4 Vedlegg 4 Materialliste

Tiltak	Metode	Materialer	Materialer (kjemisk sammensetning)
Konsolidere løsmaling, maleri	Benyttet utynnet, påført punktvis med spisspensel, varmeskje ca 70 °C	LMK Lascaux Medium for Konsolidering	En vannbasert polymerdispersjon
Konsolidere løsmaling, ramme	Benyttet utynnet, påført punktvis med spisspensel	LMK Lascaux Medium for Konsolidering	En vannbasert polymerdispersjon
Rensing av overflatesmuss, maleriet	Med bomull på viklepinne	Triammonium-citrat, 1,5 % løsnings i vann	Triammonium salt av 2-hydroxypropan-1,2,3-tricarboxylicacid, blandet i H ₂ O
Rensing av ferniss, maleriet	Med bomull på viklepinne	Etanol:Aceton 1:1 Etanol Aceton	C ₂ H ₅ OH CH ₃ COCH ₃
Rense rester av ferniss, maleriet	Med bomull på viklepinne	Aceton	CH ₃ COCH ₃
Retusjering av pynterammen	Påført med liten pensel, blandet med 20 % dammar	Maimeri Restauro (Colore a vernice per restauro)	Pigmenter bundet i mastikharpiks
Retusjering skader i maleriet	Påført med liten pensel	Dammar 20 % Løse pigmenter	Naturlig harpiks Lysstabile pigmenter bundet i dammar
Retusjere gamle retusjer på maleriet	Påført med liten pensel	Dammar 15 % Løse pigmenter	Naturlig harpiks Lysstabile pigmenter bundet i dammar
Overflaterensing pynteramme	Benyttet tørr	Kosmetikk-svamp	Syntetisk tørrsvamp av polyurethane
Overflaterensing pynteramme	Med bomull på viklepinne	White spirit	Petroleumsdestillat

Fernisering/ retusjering	Dammarblanding	Dammar 20 % White spirit 100/140, blandet Etanol, blandet Shellsol A	Naturlig harpiks Alifatisk og aromatfri petroleumsdestillat C ₂ H ₅ OH Petroleumsdestillat, blanding av alifatiske og aromatiske hydrokarboner
-------------------------------------	----------------	--	---

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 101/2017

NIKU hovedkontor

Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg

Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen

Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim

Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø

Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00